

BÜYÜK TERÖR DÖNEMİNDE HAKAS TÜRKÜ AYDINLARA UYGULANAN ZULÜM VE BÖLGESEL SOVYET GAZETELERİNİN ROLÜ

Erkam TEMİR*
Fırat YALDIZ**

ÖZ

1937-1938 yıllarında Stalin öncülüğünde gerçekleşen Sovyet zulmünde 680 bin kişi kurşunlanarak idam edilmiş, 1,5 milyon kişi tutuklanarak toplama kamplarına gönderilmiştir. Zulüm ve katliamlar bir taraftan *elitlere* diğer taraftan *sosyal açıdan tehlikeli* veya *etnik açıdan şüpheli* unsurlara karşı yürütülmüştür. Bu çalışmada büyük temizlik döneminde bilhassa Türk aydınlarına karşı uygulanan zulüm ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda Hakas Türkü aydınlar tarafından kurulan Sibiry Türkleri Birliği ve bu birliğin üyelerine karşı yürütülen faaliyetler ele alınmıştır. Ayrıca komünist rejimin resmi propaganda aracı olarak hizmet eden, toplumun duygu ve düşünce dünyasını parti politikaları doğrultusunda manipüle etmek ve şekillendirmek için kullanılan bölgesel Sovyet gazetelerinden olan Krasnoyarsk İşçi, Sovyet Hakasyası ve Sovyet Sibir gazetelerinin bu süreçte oynadığı rol değerlendirilmiştir. Zira bu yıllarda Sovyet gazeteleri sözde halk düşmanlarına karşı sistematik bir nefret söylemi geliştirmiştir. Yapılan infazları meşrulaştırma, halkı korkutarak baskı altına alma ve hedef gösterme işlevi görmüşlerdir. Bu bağlamda Hakas Türkü aydınlarla yönelik baskı ve zulümler ile bu olayların ilgili Sovyet gazetelerine nasıl yansdığı ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Büyük Terör, Sibiry Türkleri Birliği, Sovyet Gazeteleri, Hakas, Krasnoyarsk İşçi, Sovyet Hakasyası, Sovyet Sibir

PERSECUTION AGAINST THE KHAKAS TURKIC INTELLECTUALS DURING GREAT TERROR AND THE ROLE OF LOCAL SOVIET NEWSPAPERS

ABSTRACT

During the Soviet atrocities in 1937-1938 which realized under the leadership of Stalin 680 thousand people were shot to death and 1.5 million people were arrested and sent to concentration camps. On the one hand the persecution and massacres were conducted against the *elites* and on the other hand against the

* Öğr. Gör. Dr., Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, erkamtemir@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4387-2728>

** Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, firatyaldiz@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5152-2050>

socially dangerous or *ethnically suspicious* elements. In this study it is tried to be revealed the persecution against Turkic intellectuals during the great purge period. In this context Siberian Turks Union which was established by Khakas Turkic intellectuals and the activities carried out against the members of this union are discussed. In addition, it has been evaluated the role of the regional newspapers of Krasnoyarsk Worker, Soviet Khakassia and Soviet Siberia those which serve as official propaganda and censorship tools of the communist regime and which are used to manipulate the emotions and thoughts of society in accordance with party policies. In these years, Soviet newspapers developed a systematic hate speech against the so-called public enemies. They acted to legitimize the executions, to subdue people by intimidating and to target community leaders as an enemy. In this article, the oppression and atrocities against the Khakas Turkic intellectuals and how these events are reflected in the relevant Soviet newspapers were examined in detail.

Keywords: Great Terror, Siberian Turks Union, Soviet Newspapers, Khakas, The Krasnoyarsk Worker, Soviet Khakassia, Soviet Siberia

EXTENDED ABSTRACT

In the reign of the Great Terror, Great Cleansing or Yejevshina, called after Yejev Nikolay Ivanovich, the head of the NKVD (The People's Commissariat for Internal Affairs), 680.000 people were shot and killed and 1.5 million people were arrested and sent to concentration camps, during the Soviet persecution between 1937 and 1938 under Stalin's leadership. Most of those sent to concentration camps died due to severe conditions. Great cleansing period did not consist of a single process, but implies multiple oppression executions. The beginning of the period in which the most intense persecutions are experienced is known as Yejevshina. The persecution and massacres that started with the order no. 00447 were named after Yejevshina. The aforementioned order in question was referred to as "the operation of suppression of old kulaks, criminals and other anti-Soviet elements" as of 30 July 1937. In the forthcoming period, the nation-wide persecution of great cleansing continued with suchlike orders until 1938. Stalin and Yejev had planned and conducted the details of this persecution by encountering 300 times consisting of 900 hours. The persecution and massacres in the period of the Great Terror were conducted on the one hand against the elites, on the other hand against the socially dangerous or ethnically suspicious components of the society. During and after this period, Stalin's repressive policies and the ongoing reflections were seen in many parts of the USSR and continued from Ukraine to Georgia, from Moldova to Turkestan without any distinction.

The Great Terror is not an event of oppression and persecution solely in the history of the USSR, but the most destructive of them. Almost all those people who were subjected to oppression and persecution in this period were accused of participating in counter-revolutionary conspiracies, or potentially being able to participate in such conspiracies, even though no material evidence exists. Atrocities carried out in 1937-1938, was conducted in great secrecy.

In fact, most of the information we can get at the present time about the Great Terror period is limited to what the USSR regime wanted people to know at that time. However, in this period, there were 6680 newspapers in the USSR, which consisted

of 1800 regional kolkhoz magazines and of factory newspapers, with a circulation of 38 million. In addition, it is estimated that there were about 300.000 wall newspapers and 2000 sovkhos magazines which were reproduced by duplicating machine. These newspapers and magazines served as a tool of official propaganda and censorship for several institutions, such as Communist Party and the NKVD, which will be reorganized later as KGB for over 70 years. Newspapers and journalists were used as agents for intelligence and counterintelligence agents.

In this study, the persecution against Khakas Turk intellectuals was tried to be revealed during the great cleansing period between 1937-1938. Khakas Turks differ from other Turkish societies within the USSR in historical, geographical and cultural manner. Khakas, who have a history of 2000 years, is known to be a Kyrgyz group. Their first known native land was the Yenisei River region. Epic of Manas also states that the Kyrgyzes of Khan Tengri Mountain were migrated under the leadership of Manas Khan. The Turkish communities which did not participate in this migration and continued to live near Yenisei River were referred to as Yenisei Kyrgyzes. In the following period, Yenisei Kyrgyzes adopted a different identity and formed the present-day Khakas people because of the distance between the Kyrgyzes of Khan Tengri Mountain and their acceptance of the Islam. The Khakas, who were Shamans before the annexation of their territories by the Tsarist Russia in the 18th century, were forced into (Orthodox) Christianity after the Russian annexation. While the Khakas Turks were also known as Minusinsk Tatars during the Tsarist period, they began to be known as Khakas after the Bolshevik Revolution (1917). In July 1876, Khakas Turks, who were massively baptized with the supervision of Russian soldiers, were considered to be collectively Orthodox by Tsarism. Despite the fact that, they did not break with the Shaman traditions as a majority even after this date. For this reason, Orthodoxy has historically been associated with violence and Russification for the Khakas.

Yet, in those years, Soviet newspapers developed a systematic hate speech against the so-called public enemies and they also acted to legitimize the executions, to subdue people by intimidating and to target community leaders as enemy. Accordingly, the role of the newspapers of The *Krasnoyarsk Worker*, Soviet Khakassia and Soviet Siberia which serve as the official propaganda tool of the communist regime and used to manipulate and formalizing the society's emotions and thoughts in accordance with party policies, has been evaluated in this process. In this context, archives of these newspapers published in 1937-1938 were reviewed and the findings were evaluated. The Union of Siberian Turks, founded by Khakas Turkic intellectuals, and the activities carried out against the members of this union are also discussed in this manner. The oppression and atrocities against the Khakas Turkic intellectuals and how these events were reflected in the relevant Soviet newspapers were examined in detail in this article.

GİRİŞ

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) komünizmi, kapitalizmin kaba materyalizmi incelterek Rus köylüsünün idrakine indirgemiş ve onu mistik bir yaklaşım içerisinde ele almıştır. Felsefi açıdan Proudhon'cu (Pierre Joseph Proudhon 1809-1865) bir görünüm sergilemekle birlikte, tarihle ilgili görüşleri açısından Hegel'in

(Georg Wilhelm Friedrich Hegel 1770-1831) *tarihi idealizminin* zıddı olmaktan öteye gidememiştir. İktisadi alandaki görüşleri ise Ricardo'dan (David Ricardo 1772-1823) alınmıştır. Sosyolojik yaklaşım açısından tek faktördür. Böylelikle determinist olma iddiasına rağmen nihai olarak tam bir finalizme kaymıştır. Teoride böyle bir görünüm sergileyen komünizm uygulamada *kapitalist sınıfın* ve *egemen sınıfın* diktatörlüğüne karşı olma retoriği ile ortaya çıkmış, kendisi ise işçi sınıfı adına bir *partizanlar sınıfının* diktatörlüğünü savunmuştur. Böylelikle tarihsel süreç içerisinde *kanlı bir diktatörlüğe* karşı olma iddiasındaki komünizm dünyanın en kanlı diktatörlüklerini inşa etmiş, Lenin (Vladimir İlyiç Ulyanov Lenin 1870-1924), Stalin (Josef Stalin/Yosif Visaryonoviç Cugaşvili 1878-1953) ve Mao (Mao Zedong 1893-1976) gibi liderlerin başında bulunduğu yönetimler milyonlarca kişiye zulmetmiş ve katletmişlerdir. Bu açıdan Çarlık Rusya'sının *kara renkli emperyalizmi* renk değiştirerek SSCB'de kızıl bir renge bürünmüş ve *reaksiyoner bir zulüm sistemine* dönüşmüştür (Arvasi 2009: 412-413).

SSCB açısından bu zulmün en bariz örneklerinden biri 1937-1938 yıllarında Stalin öncülüğünde gerçekleşmiştir. “Biz komünistler, özel türden insanlarız. Biz özel bir maddeden biçimlendirilmişiz. Biz, büyük proleter stratejisyenin, Lenin yoldaşın ordusunu oluşturanlarız. Bu orduya mensup olmaktan daha büyük bir onur yoktur. Lenin yoldaşın kurucusu olduğu ve önderi olduğu Parti'nin üyesi olmaktan daha büyük bir ad yoktur” diyen Stalin (Stalin 1990: 56'dan aktaran Yaroslavski, 1997: 19) bu çizginin dışında gördüğü herkese zorbalık uygulamakta bir beis görmemiştir.

Bahse konu dönemde ve sonrasında Lenin'in uyguladığı baskı politikaları ve bu politikaların süre giden yansımaları SSCB'nin birçok yerinde görülmüş, Ukrayna'dan Gürcistan'a, Moldova'dan Türkistan'a kadar birçok bölgede ırk, din, coğrafya, vb. ayırım yapılmadan devam etmiştir. Dolayısıyla Lenin döneminde başlayan ve ilerleyen süreçte de devam eden baskı ve zulüm politikalarının sadece Türk ve Müslümanlara yönelik olarak yapılmadığını, *zulümde adalet* veya *adil zulüm* şeklinde bir oksimoronla izah edilebilecek kadar yaygın bir şekilde SSCB genelinde yapıldığını söylemek mümkündür.

Bu çalışmada ise 1937-1938 arası dönemde Hakas Türkü aydınlara karşı uygulanan zulüm ve bu süreçte yerel Sovyet gazetelerinin oynadığı rol ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada özellikle yabancı literatür taranarak elde edilen bulgular değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Ayrıca Krasnoyarsk İşçi, Sovyet Hakasyası ve Sovyet Sibir gazetelerinin arşivleri taranmıştır.

1. Büyük Terör

Büyük terör, büyük temizlik veya dönemin NKVD (Narodnyy Komissariat Vnutrennih Del- İçişleri Halk Komiserliği) başkanı Yejov Nikolay İvanoviç'in (1895-1940) isminden yola çıkılarak *Yejovşina* olarak adlandırılan ve 1937-1938 yıllarında Stalin öncülüğünde gerçekleşen Sovyet zulmünde 680 bin kişi kurşunlanarak idam edilmiş, 1,5 milyon kişi tutuklanarak toplama kamplarına gönderilmiştir. Toplama kamplarına gönderilenlerin çoğu ağır şartlar nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Büyük temizlik tek bir süreçten ibaret değildir, birkaç baskı uygulamasını birden ifade etmektedir. Bu baskı uygulamaları arasında en yoğun zulmün yaşandığı dönemin başlangıcı Yejovşina olarak bilinmektedir. 00447 numaralı emir ile başlayan zulüm ve katliamlar Yejovşina olarak adlandırılmıştır (Aleksyevna 2012: 30). Söz konusu

emir 30 Temmuz 1937 tarihinden itibaren “Eski kulaklar¹, suçlular ve diğer anti-Sovyet unsurlarının bastırılması operasyonu” olarak ifade edilmiştir (Yakovleva 2004: 273-281). İlerleyen süreçte 1938’e kadar benzer emirlerle ülke genelinde büyük temizlik zulumü devam etmiştir.

Roy Aleksandroviç Medvedev bu dönemde gerçekleşen siyasi tutuklamalarda gerçek sayının beş milyondan az olmadığını belirtmekte (Medvedev, 1990: 405), neo-avrasyacı (Bendle 2014: 14-20) ve Rus faşizminin mistik başrahibi (Zubrin 2015: 21-24) olarak adlandırılan Aleksandr Dugin ise 1937-1938 yıllarında tutuklananların toplam sayısının 1.140.647 olduğunu ve bu sayıya sıradan suçluların da dahil olduğunu, böylelikle bu dönemde siyasi tutuklamaların sayısının 290.150 kişi olduğunu iddia etmektedir (Dugin 1990: 24).²

Stalin ve Yejev büyük terörü 1937-1938 yılları arasında ayrı ayrı 300 kez, toplamda 900 saat görüşerek bizzat planlamış ve yürütmüşlerdir. Zulüm ve katliamlar bir taraftan *elitlere* diğer taraftan *sosyal açıdan tehlikeli veya etnik açıdan şüpheli* unsurlara karşı uygulanmıştır (Kropaçev 2009: 206-213).

Büyük terörün temelleri aslında Sergey Kirov (1886- 1934) suikastına kadar dayanmaktadır. Sergey Kirov, Leonid Nikolayev (1904- 1934) tarafından 1934 yılında öldürülmüştür. Suikast emrini Stalin’in verdiği düşünülmektedir. Kirov her ne kadar *samimi bir komünist* olsa da Partide ciddi bir popülerliğe sahip olması nedeniyle Stalin’in iktidarını pekiştirmesinin önünde bir tehdit olarak görülmüştür. Kirov’un ölümü eski Bolşeviklerin gösteri denemelerini tetiklemiş ve böylelikle büyük terör için uygun bir iklim oluşmuştur. Parti şüpheli bulduğu kişileri hızlı bir şekilde temizleme girişimine başlamıştır. Toplum bu kişilerin ihbar edilmesi için teşvik edilmiş ve gözetimler sıkılaştırılmıştır. 1938 yılında Yejev’un NKVD başkanlığından alınmasıyla büyük terör döneminin son bulduğu belirtilmekle birlikte tutuklular Stalin liderliğinin sona ermesine dek serbest bırakılmamıştır (Hill 2013: 2).

Büyük terör SSCB tarihindeki yegâne baskı ve zulüm olayı olmamakla birlikte bunların en yıkıcı olanıdır. Bu dönemde baskı ve zulümlere maruz kalanların hemen hepsi hiçbir maddi delil bulunmamasına rağmen karşı-devrimci komplolara katılmakla veya *potansiyel olarak* bu tür komplolara katılabilecek durumda olmakla suçlanmıştır. 1937-1938 yıllarında gerçekleştirilen zulüm büyük bir gizlilik içerisinde yapılmıştır. Öyle ki günümüzde büyük terör ile ilgili elde edebildiğimiz çoğu bilgi, rejimin o dönemde halkın bilmesini istediği şeylerle kısıtlıdır (Harris 2016:1-2). Stalin refah ve mutluluk vaatleriyle dayattığı komünizm anlayışıyla *barbar özelliklerini maskeleymiştir* (Morin ve Kern 2001: 86).

Stalin dönemi, Zizek gibi Marksist sosyologlar tarafından dahi faşist şiddetten daha irrasyonel olarak değerlendirilmektedir. Zizek’e göre (2003: 120), bu dönem bir *sapkın otantik devrim vak’asıdır*. Nazi Almanyasında şayet iktidar karşıtı siyasi faaliyetlere karışmamışsanız ve Yahudi değilseniz hayatta kalmak mümkündür, oysa 1930 sonrası Stalin döneminde herhangi biri beklenmedik bir anda hiçbir gerekçe olmadan tutuklanabilir ve kurşunlanarak idam edilebilirdi. Böylelikle Zizek bir öz eleştiri

¹ 1930’lu yıllardan itibaren Kolhozların kurulmasıyla zengin ve orta halli köylüler hatta “bir kulübesi, iki atı olanlar” bile kulak olarak tanımlanmış ve zulme maruz kalmışlardır (Kafkasyalı 2012: 403).

² Ayrıntılı bilgi için bkz. Ellman, M., 2002, “Soviet repression statistics: some comments.” *Europe-Asia Studies*, 54.7 (2002): 1151-1172.

olarak Stalin'in Hitler'den daha acımasız olduğuna vurgu yapmakta ve üstelik *Stalinist irrasyonaliitenin* toplum bünyesine tümüyle yayıldığını belirtmektedir. Benzer bir şekilde Cioran da (2013: 47) Stalin'in Hitler'den aşağı kalmadığını söylemektedir.

2. Propaganda Aracı Olarak Sovyet Gazeteleri

1930'lu yıllarda SSCB'de 1800'ü bölgesel kolhoz dergisi ve 3050'si fabrika gazetesi olmak üzere basımı yapılan ve tirajları 38 milyonu bulan toplam 6680 gazete bulunmaktaydı. Ayrıca 300 bin civarında duvar gazetesi ve teksirle çoğaltılan 2000 sovhoz dergisi olduğu tahmin edilmektedir (Jaryc 1933: 103). Bu gazete ve dergiler 70 yılı aşkın bir süre Komünist Parti ve daha sonra KGB olarak yeniden yapılacak olan NKVD (www.fsb.ru/fsb/history.htm, 13.10.2018) gibi birkaç kurum resmi propaganda ve sansür aracı olarak hizmet etmiştir (Landtsheer et al., 2014: 241). Gazeteler ve gazeteciler istihbarat ve karşı istihbarat ajanları olarak kullanılmıştır (Vachnadze 1992'den Akt.: Landtsheer et al. 2014: 241).

Resim 1: 12 Haziran 1937 Pravda Gazetesi Manşeti

“Casusları, Faşizmin Aşağılık Kölelerini, Vatan Hainlerini Kurşuna Dizin” (Pravda, 12.06.1937: 1)

Stalin kitlelerin arzu edilen şekilde davranmasını istemekteydi ancak “*bu amaca ulaşmak için kullanılacak en etkin yolun her zaman, ya da çoğu zaman, akıl yoluyla belirlenmesi gerekmiyordu*” (Carr 2007: 39-40). Komünist hükümetin temel öğretilerinden biri *Sovyet toplumunun moral-politik birliğinin* SSCB'nin kudretinin en önemli kaynaklarından biri olduğu öğretileridir (Stalin 1997: 318-319). Moral-politik birlikte vatandaşların Sovyet milliyetçiliğine şartlandırılması, buna uymayan ve bunun dışında kalan her şeyin reddedilmesi anlaşılmalıdır. Moskova menşeli bu propaganda akışının ölümcül bir tutarlılık ile ortaya koyulduğunu söylemek mümkündür (Lemieux 1950: 77). Bu nedenle Sovyet basımının komünist devrim aracı olma dışında bir rolünden

bahsedilemez (Gruliov 1956: 153). Keza Lenin “Gazete sadece toplu bir propagandacı ve kolektif bir ajitator değil, aynı zamanda kolektif bir düzenleyicidir” (Lenin 1967: 11) diyerek SSCB’de gazetelerin komünist diktatörlüğün propagandasını yapmak, toplumun duygu ve düşünce dünyasını kendi politikaları doğrultusunda manipüle etmek ve toplum mühendisliği yapmak için kullanıldığını açıkça ortaya koymaktadır. Stalin döneminde ise basın aracılığıyla uygulanan bu propagandist yöntemin daha da şedit bir hal aldığını söylemek mümkündür.

Zira Stalin döneminde Sovyet gazeteleri gerek içerik gerekse düzen yönünden belirgin bir değişime uğramıştır. Bilhassa bu dönemde gazeteler emirler, askeri metaforlar ve parti liderlerinin üretim planlarını aşan fabrikalara hitaben teşekkür metinleri ile dolmuştur. Lenoe’ya göre gazeteler adeta öfkeli ebeveynler gibi halkı bastırmaya çalışmakta veya askerlerini cepheye gönderecek bir subay gibi adeta halkı savaşmaya teşvik etmekteydi (2004: 11-12). Gazetelerin stil ve düzenlerinin de değiştiği bu dönemde gerçekleşen değişiklikler derin ideolojik değişikliklerin de bir göstergesi olarak algılanmıştır. 1930’lu yıllara gelindiğinde gazeteler tamamen Parti’nin belirlediği görevlerin yerine getirilmesini sağlayan araçlar halini almıştır (Lenoe 2004: 11-12).

1937-1938 yıllarında ise Sovyet gazeteleri sözde halk düşmanlarına karşı sistematik bir nefret söylemi geliştirmiş, yapılan infazları meşrulaştırma, halkı korkutarak baskı altına alma ve hedef gösterme işlevi görmüşlerdir. Bu bağlamda, makalemizin temel araştırma konusu olan Hakas Türklerine yönelik baskı ve zulümler ile bu olayların Sovyet gazetelerine nasıl yansdığı ayrıntılı olarak incelenecektir.

3. Hakas Aydınlarına Uygulanan Zulüm ve Bölgesel Gazetelere Yansımaları

İki bin yıllık bir tarihe sahip olan Hakasların bilinen ilk yurtları Yenisey Nehri civarı olup bir Kırgız grubu oldukları düşünülmektedir. Manas destanında Tanrı Dağı Kırgızlarının Manas Han liderliğinde göç ettikleri belirtilmektedir. Bu göçe katılmayıp Yenisey yakınlarında kalarak yaşamaya devam eden Türk toplulukları Yenisey Kırgızları olarak anılmışlardır. İlerleyen dönemde Tanrı Dağı Kırgızlarının İslam dinini kabul etmesi ve Yenisey Kırgızları ile aralarındaki mesafenin uzaklığı nedeniyle Yenisey Kırgızları ayrı bir kimlik benimseyerek süreç içerisinde bugünkü Hakas halkını oluşturmuşlardır (Deliömeroğlu 1996: 53).

Hakasya hâlihazırda, Sibirya’nın güneyinde Rusya Federasyonu’na bağlı bir cumhuriyettir. Toprakları Rus Çarlığı tarafından 18. yüzyılda ilhak edilmeden önce Şaman olan Hakaslar Rus ilhakından sonra zorla Hristiyanlaştırılmıştır (Ortodoks). Hakas Türkleri Çarlık döneminde Minusinsk Tatarları olarak da bilinmekte iken Rus Devrimi’nden (1917) sonra *Hakas* olarak anılmaya başlanmışlardır. Temmuz 1876’da askerlerin de katılımıyla zorla *kitleselel vaftiz* edilen Hakas Türkleri bu tarihten sonra bile çoğunluk olarak Şaman geleneklerinden kopmamalarına rağmen Çarlık tarafından toplu olarak Ortodoks sayılmışlardır. Bu nedenle Ortodoksluk tarihsel olarak şiddet ve Ruslaştırma ile ilişkilendirilmiştir. Komünistlerin iktidara gelmesiyle, Hakasya’ya, *ulusal azınlıkları destekleme politikasına* (ayırıştırma politikası) uygun olarak özerk bölge (oblast) statüsü verilmiştir. Ancak bu özerklik kâğıt üzerinde kalmıştır. Bölgenin gerçekliği ise toplama kampları, Sovyet ceza organlarının mutlak gücü ve *şüpheli kişilerin* zorla çalıştırıldığı dev inşaat şantiyeleri olmuştur. Çarlık döneminde zorla Hristiyanlaştırılan Hakaslar bu dönemde tutarlı ve acımasız bir yaklaşımla ateistleştirilmeye çalışılmıştır (Filatov 2002: 203-205).

1924 yılında yazı dilinin oluşturulması Hakas Türkleri için önemli bir gelişme olarak ortaya çıkmış ve milli kültür hızla gelişmeye başlamıştır. Bu yıllarda birçok edebiyat, sanat eseri, ders kitabı basılmıştır. 1927 yılında Hakas Türkçesi ile basılan ilk gazete olan “Hızıl Aal” (Хызыл-Аал/Kızıl Köy) isimli gazete yayın hayatına başlamıştır. 1930’lu yıllar milli şairlerin, yazarların ve sanatçıların yoğun olarak ortaya çıkmaya başladığı bir dönem olmuştur. Milli hareketin başını küçük bir grup Hakas Türkü aydın çekmektedir. Repressiya uygulamaları bu dönemde baş göstermeye başlamış K.K. Samrin, N.G. Katanova, K.S. Todışeva ve N.İ. Kongarov gibi birçok aydına baskı uygulanmaya başlanmıştır. Örneğin, 1932 yılında Sovyet Hakasyası gazetesi bazı ders kitaplarında kimi yazarların liyakatsiz oluşları ve siyasi yetersizlikleri nedeniyle ciddi hatalar yaptıklarını iddia etmiştir. Samrin’in kitaplarından alıntılar örnek olarak gösterilmiştir. Hızıl Aal gazetesinde komünist partinin rolünün yeterince vurgulanmadığı yazılmış ve bu gazeteyi okuyan işçiler “sadece haberleri öğrenebilirler” denilmiştir. Bazı şairlerin yazdığı şiirler “sosyalizm için yeni savaflara cesaret ettirme çekiciliği”nden yoksun olmakla suçlanmıştır (Sovetskaya Hakassiya 1932’den aktaran Volkov 2006: 6-8).

1932 yılında Hakasya Eğitim Bakanlığı sekreteri K.A. Maytakov 1920’lerde Bölge İcra Kurulu Başkanlığı yapmış olan G.İ. İtgina’nın fikrinin uygulanmasını üstlenmeye ve Oyrot, Şor ve Hakas özerk bölgelerinin tek bir cumhuriyette birleştirilmesi çalışmalarını sürdürmeye karar vermiştir. Aynı yıl, A.M. Topanova’nın evinde K.A. Maytakov başkanlığında bir toplantı yapılmıştır. Toplantıda “Üç Güney Sibirya halkını özerk bir cumhuriyette birleştirmek için bir hareket örgütlenmesi” konusu ele alınmıştır. Bu amaçla Maytakov, A.M. Topanov ve A.T. Şulbayev’den oluşan üç kişilik bir inisiyatif grubu oluşturulmuştur. Bu inisiyatif grubu ilk başta “Sibirya’nın Türk Halklarını Birleştirme Birliği” üyeleri olarak anılmaya başlanmıştır. İsim daha sonra “Sibirya Türkleri Birliği” olarak değiştirilmiştir. Birlik ilk kongresini 13 Kasım 1932’de gerçekleştirerek programını ve tüzüğünü kabul etmiştir (Volkov 2006:8). Böyle bir ortamda Hakas Özerk Bölgesinde faaliyet yürüten *Sibirya Türkleri Birliği* dönemin Rusça kaynaklarında Türk aydınlarından oluşan *devrim karşıtı, milliyetçi bir yapılanma* olarak belirtilmektedir. Sovyetlerin Krasnoyarsk Bölgesi’ne bağlı olan Hakas Özerk Bölgesi’nde ilk olarak 31 Ağustos 1934 tarihinde yirmi beş Hakas Türkü aydın *burjuva milliyetçisi* olmak, Sibirya Türkleri Birliği isimli *milliyetçi örgütün* üyesi olmak, *milli kültürün yükselmesi* için uğraşmak, *anadilin tanıtılması, yerel devletin ve ekonomik araçlarının güçlendirilmeye çalışılması* suçlamalarıyla tutuklanmışlardır. Başlangıçta tutuklamalar çeşitli *operasyonel materyaller* bulunduranlara karşı yapılmış, sonrasında ise hiçbir gerekçe olmadan tutuklamalar yapılmaya devam etmiştir. Tutuklamalar için önceden hazırlanmış sahte belgeler düzenlenmiştir. (Lyutsay 2016: 71).

Birlik ile ilgili suçlamalara konu olan programda özetle şu hususlar üzerinde durulmuştur (FSB Arşivi’nden aktaran Volkov 2006:9-10): Altay, Şor, Hakas, Karaçay vb. Türk halklarının milli sorunlarına ilişkin SSCB yönetiminin yetersiz olduğunu ve “ayrı ulusal kültürler, ekonomiler ve özerklikler” oluşturulmasının kendilerine fayda sağlamadığı belirtilmiştir. Güney Sibirya’da yaşayan bu Türk halklarının refahının artırılması, milli kültürün gelişiminin sağlanması için “kültür, ekonomi ve devlet olma konusundaki milli sorununun” hızlı bir şekilde çözülmesi gerektiği söylenmiştir. Bu topluluklar için ayrı ayrı yönetimler oluşturulmuş olmasının istenen sonuçları vermediği

ve Güney Sibirya halklarını “tek bir genel idari özerklik” içinde birleştirmesi gerektiği vurgulanmıştır. Türklerin politik, idari, ekonomik-kültürel ve milli birliğinin bir ulusal sosyalist cumhuriyette sağlanması gerektiği fikri dile getirilmiştir. Güney Sibirya’nın “yerli halkının” yaşamında köklü bir iyileşme sağlamanın ancak böyle bir cumhuriyet çerçevesinde mümkün olacağı ifade edilmiştir. Program “neslin tükenmesinden kurtulma, kültürel cehalet eşitsizliğinden kurtulma ..., Türk Sibirya halklarının çalışanlarına refah yaratma” ifadeleri ile son bulmuştur.

Birlik temel prensip olarak demokratik merkeziyetçiliği benimsemiştir. Birliğin programını tanıyan tüm SSCB vatandaşlarının birliğe üye olabileceği belirtilirken, birliğe katılmanın ön şartı ise “Türk-Tatar” lehçelerinden birini bilmek olarak ifade edilmiş ve bütün Türklerin anadilini öğrenmek, ailelerine ve çocuklarına öğretmek zorunda oldukları vurgulanmıştır. Birliğin tüm üyelerinin disiplinli olmaları gerektiğine de vurgu yapılmıştır. Faaliyetlerin bastırıldığı esnada birliğin ancak kurulum aşamasında olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim 1934 yılında Hakas Türkü aydınlar *Birleşik Devlet Siyasi İdaresi* (OGPU-Rus Gizli Polis İdaresi) tarafından tutuklanarak Sibirya Türkleri Birliği’ne üye oldukları gerekçesiyle yargılanmaya başlanmıştır. Bu dava bölgede dönemin ilk siyasi davası olarak tarihe geçmiştir. Duruşma, 20 Ağustos 1934 tarihinde Batı Sibirya bölgesi Novosibirsk şehrinde gerçekleşmiştir. 30’dan fazla aydın silahlı ayaklanma, propaganda, ajitasyon, yıkım çağrısı ve Sovyet iktidarının zayıflatılmaya çalışması gibi iddialarla bölge mahkemesince suçlu bulunmuştur. Davayı Batı Sibirya bölge mahkemesinin özel kurulu üyeleri B.A. Bronetskiy A.İ. İlinskiy, F.S. Tolstuhina ve bölge savcısı Y.İ. Kurdova yürütmüştür. İddianameye “örgütün” amacının “Batı Sibirya’daki Doğu halklarının yaşadığı topraklarda, Sovyet iktidarına karşı silahlı bir ayaklanma yoluyla burjuva demokratik bir devletin oluşturulması” olduğu yazılmıştır. Ayrıca edebiyat ve ders kitaplarının siyasi meseleler üzerine eleştiriler içerdiği, devrimci terimleri görmezden geldiği ve karşı-devrimci tutumlara sürüklendiği vurgulanmıştır. Örneğin K.K. Samrin ve A.M. Topanov, editörlüğünde Ekim Devrimi’nin yıldönümünde yayımlan “Ekim Alfabeti” (Alfavit Oktyabrya) isimli kitapta “Kalinin Hakkında” (O Kalinine) isimli şiirde sendika yetkililerinin despot ve baskıcı gibi gösterildiği söylenmiştir. Davada yukarıda isimleri zikredilenler dışında Sibirya Bölge İcra Komitesi Milliyetler Bölümü Öğretim Görevlisi N.A. Ayöşin, Devlet Kitapları ve Dergi Yayıncıları Birliği Şor bölgesi baş editörü Y.K. Telgerekov, Abakan Pedagoji Teknik Okulu öğretmeni G.P. Bıtatov gibi isimler de yargılanarak suçlu bulunmuştur (Volkov 2006: 8-16). Faaliyetlerin Japonya’nın himayesinde bir burjuva demokratik devlet oluşturmak amacıyla yürütüldüğü iddia edilmiştir (Tugujekova, 1993: 42).

1937 sonbaharından itibaren Hakasya’da *burjuva milliyetçiliği* ile mücadele dalgası başlamıştır. Bu durum Tuva ve Moğolistan topraklarındaki benzer süreçlerle de bağlantılıdır. Bilhassa Krasnoyarsk Bölgesi’nde aydınlar yoğun baskılara maruz kalmışlardır. Biyografilerinde “siyasi noktalar” olan tüm aydınlar sistematik bir şekilde zulme maruz kalmışlardır (Makarov 2007:17). Sovyet Hakasyası, Krasnoyarsk İşçi ve Sovyet Sibir gibi gazetelerde ise Türk aydınlarını suçlayan yazılar yazılarak propaganda yapılmıştır.

Sovyet Hakasyası Rusça yayımlanan bölgesel gazetedir. Hakas Bölgesel Parti Komitesi ve Halk Temsilcileri Bölgesel Konseyi’nin yayın organıdır. Kasım 1930’da

kurulan gazete Krasnoyarsk bölgesi, Abakan şehrinde yayımlanmaya başlamıştır (Vvedenskiy 1956: 484). Hakasya Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı kayıtlarına göre ilk olarak haftada iki kez yayımlanan gazetenin o günkü tirajı 5500 adettir. 1936 yılında günlük yayınlanan bir gazete olmuştur. Gazetenin kurucusu ve ilk editörü Nikolay Lebedev'dir (1907- 1944). Daha sonra kısa bir süre Nikolay Nikolayevič bu görevi üstlenmiştir. Gazetenin editör yardımcılığına İvan Kavkun getirilmiştir. İvan Kavkun ve gazetenin genel sekreteri olan Elena Stepanova *karşı devrimci eylemler* ile suçlanmış ve halk düşmanı oldukları gerekçesiyle 17 Temmuz 1938 yılında kurşunlanarak idam edilmişlerdir. Büyük terör döneminde gazetenin editörleri ayda bir hatta haftada bir değişmiştir. Kısa bir süre çalışan editörler tutuklanarak yerine yenileri getirilmiştir. Bu dönemde İvan Togdin, Georgiy Şestak, Peter Krilov, Aleksandr Zuyev ve başka birçok kişi gazetenin editörlüğünü yapmışlardır (r-19.ru, 05.10.2018). Sovyet Hakasyası gazetesi yayınladığı haberlerle *ideolojik çarpıtmalara* sıklıkla başvurmuştur. Hakas Türkü Aydınların söylemlerine ve yazılara düzenleme, ekleme ve çıkarmalar yaparak ve onlara taşımadıkları anlamlar yükleyerek bu anlamları kışkırtıcı bir biçimde manşetlerine taşımıştır (Klimov 1936'dan aktaran Kostyakova 2014: 80).

Resim 2: 5 Ekim 1937 Sovyet Hakasyası Gazetesi Manşeti

“Burjuva Milliyetçilerin Kökü Kazınıp Acımasızca Ezilecekler” (Sovetskaya Hakassiya, 05.10.1937:1)

Büyük Sovyet Ansiklopedisi'nin 1953 kayıtlarına göre Krasnoyarsk İşçi Gazetesi günlük yayımlanan bölgesel bir gazetedir. Sovyetler Birliği Komünist Partisi Şehir Komitesi'nin yayım organıdır. Aralık 1905 yılında yayım hayatına başlayan gazete 1907 yılında Çarlık hükümeti tarafından kapatılmıştır. 1917 yılında yeniden çıkmaya başlayan gazete Sosyalist devrimin hazırlanması için Bolşevikleri desteklemiş, Menşeviklere ve *karşı-devrimcilerle karşı mücadelede aktif olarak yer almıştır*. Rus devriminden sonra 1918 yılında gazete yayımı durdurulmuş, 1920'de Beyaz Ordu komutanı Aleksandr Kolçak'ın yenilmesi ve Krasnoyarsk'in Kızıl Ordu tarafından kontrol altına alınmasıyla birlikte tekrar basılmaya başlanmıştır (Vvedenskiy 1953: 272).

Bölgede parti propagandası yapan önemli gazetelerden biri de Sovyet Sibir (Sovetskaya Sibir) gazetesidir. Sovyet Sibir 1 Ekim 1919 yılında Sibiry Devrim Komitesi (Sibrevkom) ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi Sibiry Bürosu'nun (Sibbyuro TSK RKP) yayın organı olarak Çelyabinsk'de basılmaya başlamıştır. 12 Haziran 1919- 1921 yılları arasında Omsk'a sonrasında ise Novonikolayevsk'e³ taşınmıştır (Lamin 2009:130).

1934 yılının temmuz ayında Sovyet Sibir gazetesi, eğitimci Gaysena G.S. aleyhinde bir yazı yayınlanmıştır. Yazıda Gaysena "parti üyelik kartının arkasına saklanan" bir burjuva milliyetçisi olarak yaftalanmıştır. Hakasya'nın SSCB'den ayrılması ve emperyalizme teslim edilmesi için mücadele ettiği söylenmiştir (Sovetskaya Sibir, 28.07.1934: 2).

Krasnoyarsk Bölgesi'ne bağlı NKVD'ye gelen *planlı görevde* Hakas Özerk Bölgesinde yaşayan üç bin *halk düşmanının*⁴ bulunarak tutuklanması emredilmiştir (www.memorial.krsk.ru/, 05.10.2018). Bölgesel NKVD çalışanlarının en önemli görevlerinden biri *devrim karşıtı, burjuva-milliyetçi terör örgütü* Sibiry Türkleri Birliği'nin deşifre edilmesi olarak ifade edilmektedir. Planlı görev kapsamında listede yer alan tüm Hakaslar, bilhassa aydınlar bu örgütlenmeye dâhil edilmeli ve amaçları bağımsız bir Türk devleti kurmak ve bu devleti SSCB'den ayırmak için silahlı ayaklanmaya hazırlanmak olarak değerlendirilmeliydi.

Bu dönemde şair, yazar, tarihçi, dilbilimci, çevirmen, editör, eğitimci ve Hakas Türkçesi ile yazılmış ilk masal kitabı *Tashaçah*'ın (baykuş) yazarı olan Vasiliy Andreyeviç Kobyakov (1907-1938) Hakasya Türkleri'nin önemli toplumsal ve siyasi liderlerinden biridir (Aleksyevna 2018: 201). Kobyakov'un yaşadıkları, SSCB'nin Hakasya'daki baskılarını ve Krasnoyarsk İşçi Gazetesi'nin (Krasnoyarskiy Raboçiy) ve Sovyet Hakasyası Gazetesi'nin rollerini göstermesi açısından ayrıca önemlidir.

1937'de, Krasnoyarsk İşçi Gazetesi, Vasiliy Andreyeviç Kobyakov'un 1934 yılından beri devrim karşıtı Sibiry Türkleri Birliği'nin üyesi olduğunu yazmıştır. Bu haberin ardından 9 Ekim 1937'de evinde arama yapılan Kobyakov tutuklanmıştır. Hakasya *yerli nüfusu* arasında milliyetçi ve isyancı fikirlerin yayılması, devrim karşıtı propaganda yapmak, silahlı ayaklanmaya hazırlanmak, terör faaliyeti için hazırlık yapmak ve Sovyet karşıtı faaliyetlerde bulunmak ile suçlanarak hapse atılmıştır. Suçlamalar arasında Kobyakov'un yayınladığı edebi eserlerde milliyetçi fikirlerin bulunması ve yaptığı çevirileri çarpıttığı iddiası da vardır (www.memorial.krsk.ru/Articles/2001Hak.htm, 05.10.2018). 13 Temmuz 1938 tarihinde Kobyakov'un mülkiyetine el konulmuş ve aynı gün kurşunlanarak idam edilmiştir (Lyutsay 2016: 71). Sovyet Hakasyası gazetesi ise Kobyakov için "Bu piçi, Hakas halkının tek ve yeri doldurulamaz yazarı olarak kabul edenler var" şeklinde hakaretler etmiştir (Sovetskaya Hakassiya, 06.10.1937: 3).

³ Şimdiki Novosibirsk.

⁴ Büyük terörden önce Stalin farklı etnik grupları *cezalandırılan halklar* adı altında sürgüne yollamaktaydı (Morin ve Ceruti, 2014: 46). *Halk düşmanı* ve muhalif arayışı ise Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin 1937'de düzenlediği genel kuruldan sonra başlamıştır.

“Mahkemenin Kararı – Halkın Kararıdır, Vatan Hainleri Hak Ettikleri Cezayı Aldılar” (Krasnoyarskiy Raboçiy, 02.02.1937: 1)

Benzer bir şekilde Hakas alfabesinin gelişimine büyük katkı sağlayan ve yirmiden fazla eseri olan Konstantin Konstantinoviç Samrin (1895-1938), 9 Ekim 1937’de birliğin üyesi olduğu gerekçesiyle hapse atılmıştır. “Örgütümüzün ana çalışması Hakas aydınları arasında devrim karşıtı milliyetçi görüşleri teşvik etmek, Hakas, Oyrot ve Şor halkının kullanacağı tek bir yazı dilinin yaratılmasını sağlamaktır. Zira tek bir yazı dili olmadan hedefin gerçekleşmesi, bu halkların tek bir cumhuriyet oluşturulması düşünülemez” şeklindeki ifade Samrin’e zorla imzalatılmıştır. Eserlerinde devrim karşıtı milliyetçilik fikirlerini yaymak, Sovyet edebiyatının gelişimini engellemek ve Rusçadan yaptığı tercümelemlerde parti politikalarını çarpıtmak ile suçlanmış, 13 Temmuz 1938 tarihinde mülkiyetine el konulmuş ve kurşunlanarak idam edilmiştir (Lyutsay 2016: 72). Sovyet Hakasyası gazetesi Samrin ile ilgili yaptığı haberlerde *Hakas halkına karşı kirli işler işleyen, hain ve burjuva milliyetçisi* gibi ifadeler kullanmıştır (Sovetskaya Hakassiya, 08.10.1937: 3).

Hakas Türkleri, aydınlara uygulanan zulüm nedeniyle yeri doldurulamaz kayıplar yaşamışlardır. Çoğu aydın kurşunlanarak idam edilmiştir. Hayatta kalanlar ise ömürlerinin büyük kısmını toplama kamplarında geçirmişlerdir. Örneğin etnografklar arasında, Şamanizmin en iyi uzmanlardan biri olarak kabul edilen Askiz köylü okulu edebiyat ve Hakas dili öğretmeni Vasiliy İvanoviç Sunçugaşev (1907-1979) 13 yıl toplama kampında kalmıştır. Daha sonra ise ilmi faaliyetlerine geri dönmemiştir (Volkov 2006: 17).

Kazan Üniversitesi profesörü dünyaca ünlü bilim adamı N. F. Katanov’un evlatlık oğlu, Hızıl Aal gazetesinin kuruluşunda yer alan, *Hakas Dil Bilgisi* kitabının yazarı Hakas Türkçesi-Rusça sözlük çalışması yürütmüş olan Nikolay Gavriloviç Katanov (1894-1939) (Gerçek soyadı Tüniseyev), 1932 yılında gözlerin üzerinde toplandığını hissederek aniden Askiz’e taşınmıştır. Askiz’de bir okulda Rus Dili ve Edebiyatı dersleri vermiştir. 1934 baharında Sibiry Türkleri Birliği’nin üyesi olduğu gerekçesiyle tutuklanmıştır. 5 ay sonra delil yetersizliği sebebiyle serbest bırakılmıştır. 1937’de Tomsk Pedagoji Enstitüsü’nün edebiyat bölümüne giren Katanov, 21 Ekim 1937 tekrar tutuklanmış ve hapiste yaşamını yitirmiştir (Kotojekov 1988: 2).

SONUÇ

Yüzyılın son iki imparatorluğundan biri olan Çarlık Rusyasının yıkılması ve Bolşevik Devriminin ilanı hem muhalif gruplarca hem de yüzyıllarca Çarlığın boyunduruğunda sömürge haline getirilen farklı milletlerce coşkuyla karşılanmıştı. Ancak devrimin alt yapısının çok da güçlü olmadığı kısa sürede anlaşılmiş neredeyse 1930'lu yıllara kadar tüm Sovyetler Birliği'nde iç savaşlar devam etmiştir.

Bu yıllarda Parti bir taraftan askeri anlamda hegemonyasını sürdürmeye çalışıyor, diğer taraftan ülkenin tek Partisi olarak kendisini devletle özdeş kabul ediyor ve dolayısıyla kendi fikri dışında hiçbir fikre yaşam alanı tanımaz hale geliyordu. Tüm tek Parti rejimlerinde olduğu gibi, Sovyet Komünist Partisi'nin de en büyük hegemonik araçları bu dönem önemli propaganda faaliyetleri gerçekleştiren gazeteler idi.

Kısa süre içerisinde devrimin Komünist Parti'nin diktatörlüğü olduğu; Komünist Parti'nin ise önce Lenin'in sonra Stalin'in tahakkümünü dışına çıkamadığı anlaşılıyordu. Artık *Devrim eğlencesi* bitmiş, Komünist Parti, ülke adına tek söz söyleyici olmuştu. Muhalif sesleri sadece Parti'den ve devletten değil tüm yaşamdan tasfiye etmek, Parti'de en kestirme yöntem olarak görülüyordu ki 1937-1938 yılları arasında 700 bin kişiye yakın bir nüfus kurşunlanarak idam edilmiş; 1,5 milyondan fazla nüfus toplama kamplarında büyük işkencelere maruz bırakılarak ölüme terk edilmiştir. Yukarıda da açıklandığı üzere *siyasi terör*; *Sovyet siyasetinin bir parçasıydı*. Sovyet tarihi açısından, 1937-1938 Büyük Terörü, yüz binlerce insanın bilinçli bir şekilde katledilmesi politikası olması bakımından oldukça önemlidir. Bu nedenle 1937-1938 yıllarında yaşanan olaylarla ilgili bazı tarihçiler *terör* demekten kaçınarak *toplu katliam* ifadelerini kullanmaktadırlar (Kuromiya 2005: 86).

Herhangi bir etnik ya da dini ayrım göstermeksizin Ukrayna'dan Türkistan'a bu büyük toplu katliamların en yaygın gerekçesi devlete ve onun ideolojisine ihanet ile burjuva milliyetçiliği faaliyetlerine katılmaktı. Devlete ihanet Parti'ye ihanet ile aynı şeydi. Partiye ihanet ise başındaki liderlere yani önce Lenin'e sonra Stalin'e destek vermemekti. Dolayısıyla, Stalin'e muhalefet etmek vatan hainliği ile eş anlamlı hale gelmişti. Bu noktada kişiler, gruplar, sivil toplum örgütleri çoğu zaman sahte olarak düzenlenmiş kanıtlarla vatana ihanet etmek suçuna mahkûm ediliyor ve bu noktada Tek Parti'nin en büyük propaganda araçları ise gazeteler oluyordu.

Bu çalışmada da böyle bir zeminde Sovyet topraklarında yaşayan Hakas Türkü aydınlara uygulan zulmün küçük bir bölümü aktarılmaya çalışılmıştır. Çarlık döneminde zorla Hristiyanlaştırılmış ve Sovyetler döneminde ise zorla ateistleştirilmeye çalışılmış olmalarına rağmen, Hakas Türklerinin milli kimliklerini korumaya çalışmaları Sovyet zulmüne maruz kalmalarına sebep olmuştur. Binlerce Hakas Türkü ile birlikte otuz yedi Türk aydın hapsedilmiş, işkencelere maruz kalmış ve kurşuna dizilmiştir (Tugujekova 1993: 42). SSCB topraklarında yayın yapan diğer tüm resmî gazeteler gibi Sovyet Hakasyası ve Krasnoyarsk İşçi gazeteleri de NKVD uygulamalarına paralel propaganda yürütmüş, nefret söylemi geliştirmiş, yapılan infazları meşrulaştırma, halkı korkutarak baskı altına alma ve hedef gösterme işlevi görmüşlerdir. Bu yüzden 1937-1938 olayları insan onuruna karşı işlenmiş bir suç olmakla birlikte, aydınları hedef alan yönüyle kültür, tarih ve sanat gibi entelektüel birikimi yok etme çabası olarak ele alınabilir. Ayrıca büyük terör gazetelerin üstlendiği rol bakımından dünya basın tarihine kara bir leke olarak geçmiştir.

KAYNAKLAR

- ALEKSEYEVNA, K. V. 2018. *İstoriya Hakasskoy Basni* (s. 201-206). Sohraneniye i Razvitiye Yazıkov i Kultur Korennih Naradov Sibiri. Abakan: Hakasskiy Gosudarsvennyy Universitet im. H.F. Katanova.
- ALEKSEYEVNA, L. L. 2012. Sotsialnyy Portret Repressirovannih Vhode Bolşogo Terrora (1937-1938 gg.): Analiz Bazı Dannih po Knigam Pamyati Nijegorodskoy Oblasti, *İstoriçeskaya İnformatika. İnformatsionniye Tehnologii i Matematikçeskiye Metodi v İstoriçeskikh İssledovaniyah i Obrazovanii*, 1, s. 30-43.
- ARVASI, S. A. 2009. *Türk İslam Ülküsü II*, İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- BENDLE, M. F. 2014. "Putin's Rasputin: Aleksandr Dugin and Neo-Eurasianism", *Quadrant*, LVIII /9, s. 14-20.
- Burjuazniye Natsionalisti Restavratori Baystva, (1937, 8 Ekim), *Sovetskaya Hakassiya*.
- CARR, E. H. 2007. *1917 Öncesi ve Sonrası*, Çev. B. ADALET, İstanbul: Birikim Yayınları.
- CIORAN, E. M. 2013. *Tarih ve Ütopya*, Çev. H. BAYRI, İstanbul: Metis Yayınları.
- DELİÖMEROĞLU, Y. 1996. "Hakaslar ve Tarihleri", *Bilig/Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, III, s. 53-59.
- DUGİN, A. G. 1990. "Stalinizm: Legendı i Mifi", *Slovo*, VII, s. 22-26.
- Federalnaya Slujba Bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii,
<http://www.fsb.ru/fsb/history.htm>, (Erişim Tarihi: 13.10.2018).
- FİLATOV, S. B. 2002. *Religiya i Obşestvo: Oçerki Religioznoy Jizni Sovremennoy Rossii*, Moskva: Letniy Sad.
- Gnezdo Burjuaznogo Natsionalist Togdina, (1937, 6 Ekim), *Sovetskaya Hakassiya*.
- Gorkaya Pravda İstorii (Politikçeskiye Repressii v Hakasii). Bibliografikçeskiy Ukazatel,
<http://www.memorial.krsk.ru/Articles/2001Hak.htm>, (Erişim Tarihi: 05.10.2018).
- GRULIOW, L. 1956. "The Soviet Press: Propagandist, Agitator, Organizer", *Journal of International Affairs*, s. 153-169.
- HARRIS, J. 2016. *The Great Fear Stalin's Terror of the 1930s*, Oxford: Oxford University Press.
- HILL, L. 2013. *The Great Purge of Stalinist Russia*,
<http://blogs.bu.edu/guidedhistory/moderneurope/laura-hill/>,
(Erişim Tarihi: 14.09.2018).
- <https://r-19.ru/authorities/the-ministry-of-culture-of-the-republic-of-khakassia/useful/sobytiya/khakasiya-2015-kalendar-znamenatelnykh-i-pamyatnykh-dat.html>,
(Erişim Tarihi: 05.10.2018).
- JARYC, M. 1933. "The Press in Soviet Russia", *The Slavonic and East European Review*, XI/33, p. 103-106.
- KAFKASYALI, M. S. (Ed.). 2012. *Bölgesel ve Küresel Politikalarda Orta Asya*, Ankara: SFN Televizyon Tanıtım Tasarım Yayıncılık.
- KOSTYAKOVA Y.B. 2014. İzmneniye Soderjaniya Regionalnih Gazet v Usloviyah Usileniya Partiyno-Politikçeskogo Kontrolya v 1930-e gg. (Na primere pressı Hakasii i Gornogo Altaya), İnformatsionnoye Pole Sovremennoy Rossii: Praktiki i Effekti, Materialı Odinnadstoy Mejdunarodnoy Nauçno-Praktikçeskoj Konferentsii, Kazanskiy (Privoljskiy) Federalnyy Universitet, Kazan.
- KOTOJEKOV G., Otets Ne Vinoven, (1988, 30 Nisan), *Sovetskaya Hakassiya*.

- Korçevat i Bespoşodno Gromit Burjuaznih Nationalistov, (1937, 5 Ekim), *Sovetskaya Hakassiya*.
- KROPAÇEV, S. A. 2009. *Rossiyskaya İstoriya*, (s. 206-213), Mejdunarodnaya Nauçnaya Konferentsiya v Parije o Stalinskom Bolşom Terrere, Parij.
- KURAMIYA, H. 2005. "Accounting for the Great Terror", *Jahrbücher für Geschichte*, I, p. 86-101.
- LAMİN V.A. 2009. *İstoriçeskaya Entsiklopediya Sibiri c-ya*, Rossiyskaya Akademiya Nauk Sibirskoye Otdeleniye İnstitut İstorii İzdatel'skiy Dom İstoriçeskoye Nasledeniye Sibiri, Novosibirsk.
- LANDTSHEER, C.H., FARNEN, R.F., GERMAN, D.B, DEKKER, H., SÜNKER, H., SONG, Y. and MIAO, H. 2014. E-political Socialization, the Press and Politics: The Media and Government in the USA, *Europe and China*, Frankfurt: PETER LANG LTD International Academic Publishers.
- LEMIEUX, C. P. 1950. "Soviet Moral-Political Unity And The Military Press", *Bulletin of the American Association of Teachers of Slavic and East European Languages*, VII/4, p. 77-78.
- LENİN, V. İ. 1967. S Çego Naçat? *Polnoye Sobrabiye Soçineniy*, Moskva: İzdatelstvo Politicheskoy Literaturi.
- LENOE, M. 2004. *Closer to the Masses: Stalinist Culture, Social Revolution and Soviet Newspapers*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- LYUTSAY, İ. A. 2016. "Repressii Perioda Bolşogo Terrora 1937-1938 gg. v Tsentre i Regionah Na Primere Hakasskoy Natsionalnoy İntelligentsii", *Vestnik Hakasskogo Gosudarstvennogo Universiteta im. NF Katanova*, XVI, p. 70-73.
- MAKAROV, A. A. 2007, *Massoviye Repressii 1934-1938 Godov v Krasnoyarskom Kraye*, Federalnoe Agenstvo Po Obrazovaniyu Rossiyskoy Federatsii GOU VPO Sibirskiy Federalniy Universitet İnstitut Arhitekturi i Stroitelstva, Krasnoyarsk.
- MEDVEDEV, R. A. 1990. *O Staline i Stalinizme*, Progress, Moskva.
- MORİN, E. ve CERUTİ, M. 2014. *Bizim Avrupalımız*, Çev. Ş. TEKELİ, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- MORİN, E. ve KERN, A. B. 2001. *Dünya-Vatan*, Çev. M. Hemmami KIRAÇ, İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- O Hode Çistki Zapadno-Sibirskoi Partogranizatsii (1934, 28 Temmuz), *Sovetskaya Sibir*. Pravitelstvo Respubliki Hakasiya, Ministerstvo Kulturi Respubliki Hakasiya, *Kalendar Znamenatelnih i Pamyatnih Dat*, (2015).
- Prigovor Suda-Prigovor Naroda, Predateli Rodini Poluçili Zaslujennuyu Karu, (1937, 2 Şubat), *Krasnoyarskiy Raboçiy*.
- STALİN, İ. V. 1997. *Soçineniya Tom 14*, Moskva: Raboçiy Universitet.
- Şipionov, Prezrennih Slug Faşizma, İzmennikov Rodine-Rasstrelyat! (1937, 12 Haziran), *Pravda*.
- TUGUJEKOVA, V. N. 1993. *İz İstorii Hakasii. Sovetskiy Period. 1917-1991 gg.*, Abakan: İzdatelstvo Knij.
- VACHNADZE, G. N. 2016. *Secrets of Journalism in Russia: Mass Media Under Gorbachev and Yeltsin*, New York: Nova Science Pub Incorporated.
- VOLKOV, A. 2006. *Delo «Soyuza Sibirskih Tyurok»*, Festival İssledovatel'skih i Tvorçeskih Rabotuçaşihnya «Portfolio» Krayevedeniye, Abakan.

- VVEDENSKİY, B. A. (Ed.). 1953. *Bolşaya Sovetskaya Entsiklopediya*, Moskva: Gosudarstvennoye Nauçnoye İzdatelstvo.
- VVEDENSKİY, B. A. (Ed.). 1956. *Bolşaya Sovetskaya Entsiklopediya*, Moskva: Gosudarstvennoye Nauçnoye İzdatelstvo.
- YAKOVLEVA, A. N. 2004. *Lubyanka: Stalin i Glavnoye Upravleniye Gosbezopasnosti NKVD 1937-1388: Dokumenti*, Moskva: İzdatelstvo Materik.
- YAROSLAVSKİ, E. 1997. *Komünist Enternasyonalce Kadro Sorunu Üzerine*, Çev. İ. YARKIN, Ankara: İnter Yayınları.
- ZİZEK, S. 2003. *Biri Totalitarizm mi Dedi? Bir Nosyonun (Kötüye) Kullanımına Beş Müdahale*, Çev. H. NALÇAOĞLU, Ankara: Epos Yayınları.
- ZUBRIN, R. 2015. "Putin's Rasputin: Meet Aleksandr Dugin, The Mystical High Priest of Russian Fascism Who Wants to Bring About The End of The World", *Skeptic*, XX/2, p. 21-24.